

УДК 811.161.2'373.611

ЕТЮДИ З МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Олександр Кіцера¹, Романа Кіцера²

¹Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького, ²магістр філології

*А наука повинна ж поборювати звичку чекати на «укази», на «норми»,
а, натомість, самому досліджувати, думати,
слухати інші думки і висловлювати свою думку.*

Лариса М.Л.Залеська-Онишкевич
Наші сьогоднішні мовні проблеми, або: Що поза словом?

Ця стаття постала на межі декількох наук: клінічної анатомії, клінічної фізіології та філології. Відповідно, її авторами є клініцист, викладач вищої школи і філолог. Автори критично аналізують деякі українські (грецько- та латинськопохідні) терміни, опираючись на джерела спеціальної літератури та красного письменства, праці філологів і власний досвід. Вони на численних прикладах обґрунтовують право кожного народу впроваджувати до своєї спеціальної наукової номенклатури терміни, більш притаманні цій мові, народному побуту, співзвучні близьким цьому народові уявленням.

Автори закликають до корекції деяких українських і латинських термінів, що позначають запалення, а також – до розрізнення в клінічно-анатомічній номенклатурі прикметників, які позначають якість від тих, що позначають відношення, належність до того чи іншого предмета, утворення, явища.

Ключові слова: клінічні терміни, аналогове термінотворення, позначення запалення, суфіксальне термінотворення, якісні та відносні прикметники в медицині.

OPEN ACCESS

DOI: 10.25040/ntsh2019.01.10

Для листування:
м. Львів, вул. Пекарська, 69, 79010
E-пошта: ookitsera@gmail.com

Стаття надійшла: 15.04.2019
Прийнята до друку: 15.04.2019
Опублікована онлайн: 26.06.2019

© Олександр Кіцера,
Романа Кіцера, 2019

ORCID IDs
Oleksander Kitsera,
<https://orcid.org/0000-0002-8381-5808>

Конфлікт інтересів: Автор декларує відсутність конфлікту інтересів.

OPEN ACCESS

DOI: 10.25040/ntsh2019.01.10

For correspondence:
69, Pekarska St., Lviv, 79010
E-пошта: ookitsera@gmail.com

Received: Feb 21, 2019

Accepted: May 03, 2019

Published online: Jun 7, 2019

Aleksander Kitsera,
Romana Kitsera, 2019

ORCID IDs

Oleksander Kitsera,
<https://orcid.org/0000-0002-8381-5808>

Disclosures. The authors have no potential conflicts of interest to disclose.

Sketches of medical terminology

Kitsera O.¹, Kitsera R.²

¹ Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine;
² Master of Philology, Lviv, Ukraine

This article appeared on the verge of several sciences: clinical anatomy, clinical physiology, and philology. Accordingly, its authors feature a clinician, a University teacher, and a philologist. The authors critically analyse some of the Ukrainian terms (of Greek and Latin origin) drawing on special literary sources and fine literature, works in philology, and their own experience. At the same time, they substantiate every nation's right to introduce into their specialized scientific nomenclature terms that are more common in this language, national lifestyle, and ideas relatable to this nation.

The authors call for correction of some Ukrainian and Latin terms indicating inflammation, as well as for distinguishing in the clinical and anatomical nomenclature of adjectives that indicate quality from those indicating relation, belonging to a particular subject, formation, or phenomenon. Terms in the Ukrainian language were often formed under the influence of other languages and sometimes sound wrong; therefore, it makes sense to replace some medical terms with new and correct ones. It seems like some, firmly rooted terms, require some correction. First, as already mentioned, this refers to terms based on subject analogies (analogue terminology).

Our duty is to develop the Ukrainian language in all spheres of science, including medical scientific language. Therefore, the work on improving Ukrainian medical terminology is a permanent process, as well as social development in general.

Key words: *clinical terms, analogue terminology, inflammation markings, suffixal terminology formation, qualitative and relative adjectives in medicine.*

Роздуми з приводу української медичної термінології розпочинаємо з утворення термінів, які позначають запалення. Зокрема з терміна, що позначає запалення пазухи (sinus), приносової пневматичної, або веннозної. В наш час недолугий термін «синусит» («*sinusitis*») майже повсюдно, також і в англійських медичних публікаціях, витіснив граматично правильний термін «синуїт» («*sinuitis*»). В чому причина?

Більшість авторів сучасних підручників і посібників з оториноларингології отримувала середню освіту в радянській середній школі, де класичні мови не вивчали. Тому знання латинської мови, яка є основою медичного термінотворення, обмежувалися у них курсом латинської мови, яку у медичних вишах вивчали лише на першому курсі. Автор цих

рядків також закінчував радянську середню школу, проте встиг три роки, та й то не повні, вивчати латину в Львівській Академічній гімназії, а його професором латини (таке звання мав кожен гімназійний викладач) доктор (класичної філології) Микола Григорович Панчук, автор підручника «*Scholae Latinae*» 1943 року видання. І його, і підручник, напевне, пам'ятають мої молодші гімназійні товариші Борис Білінський, Юрій Шухевич. І покійний вже, на жаль, владика Любомир Гузар згадував його. Мені пощастило ще й тому, що кафедрою латинської мови в Львівському державному медичному інституті впродовж 1944-1957 років керував уже згаданий викладач Микола Панчук. В Інтернеті вдалося знайти лише одну згадку про нього [Панчук, 1946]. Народився 1886 року, 1912-го закінчив філософський факультет Львів-

ського університету. Не зазначена ні дата його смерті, ні місце поховання. До професора Панчука (ми, колишні гімназисти, так його і називали) я звертався за порадою, коли у мене виникали якісь сумніви щодо правильності анатомічних чи клінічних термінів.

Викликав сумнів, зокрема, широковживаний термін, що позначав запалення пазухи – приносової чи венозної – синусит (*sinusitis*). Оскільки у підручниках та посібниках, що їх авторами були вчені з повною гімназійною освітою [В.І. Воячек, 1953; Л.А. Заріцький, 1967; В.О.Калина, 1954; С.М.Копанєєв, 1938], цей термін звучав «синуйт». Тож, який термін правосильний? У сучасних підручниках і посібниках для медичних ВНЗ відповіді на це не знайти. В розділах, які присвячені суфіксальному термінотворенню, можна знайти твердження, що суфікс, який позначає запалення «-itis» треба додавати до кореня грецького (латинізованого) чи латинського іменника, що позначає орган чи тканину [П.О.Мельник та співавт., 2004;], або ж до основи слова [Н.В. Дерев'янченко, О.В.Литовська, 2017]. Але як отримати цю основу? Я використаю знання, які отримав від М. Панчука на заняттях з латини. Отже, основу слова отримуємо внаслідок порівняння іменника в називному (Nominativus) та родовому (Genitivus) відмінках. Те, що змінилося, відкидаємо і отримуємо основу, до якої й додаватимемо суфікс. Наприклад, Nom. «*tonsillar*», Gen. «*tonsillae*». Тут «*a*» змінилося на «*ae*», його відкидаємо й отримуємо основу «*tonsill-*». До неї додаємо суфікс «-itis» і отримуємо «*tonsillitis*». З іменником «*sinus*» дещо складніше, бо він належить до четвертої відміни чоловічого роду. Родовий відмінок не відрізняється від називного: Nom. «*sinus*» і Gen. «*sinus*». Як бути в цьому випадку? Доктор Микола Панчук пояснив: «Якщо в родовому відмінку однини нічого не змінилося, то беремо для порівняння родовий відмінок множини».

Singularis	Pluralis
Nom. <i>sinus</i>	<i>sinus</i>
Gen. <i>sinus</i>	<i>sinuum</i>
Dat. <i>sinui</i>	<i>sinibus</i>
Acc. <i>sinum</i>	<i>sinus</i>
Abl. <i>sinu</i>	<i>sinibus</i>

Отже, порівнюємо «*sinus*» і «*sinuum*», відкидаємо те, що змінилося, отримуємо

«*sinu-*», додаємо суфікс «-itis» і отримуємо «*sinusitis*». Це знали вчені старшого покоління і у них не виникало сумнівів, що не можна приєднувати суфікс, який позначає запалення, до відмінкового суфікса. Я, недовчений гімназист¹, змушений звертатися за консультацією до вченого латиніста. Більше пощастило співавторці², яка, перед університетськими студіями, закінчила класичну гімназію.

Слухові кісточки – це ніжні, мініатюрні утворення. Так і хочеться називати їх зменшувальними формами іменників: молоточок, коваделко, стременце. Цієї спокуси не вдалося уникнути М.А.Нетлюхові [Нетлюх, 1995]. Проте в латинській мові зменшувальна форма існує лише щодо першої з них – *malleus*, -i m- молот, колотівка, валок, обух і *malleolus*, -i m – молоточок. До речі, в деяких старих (XIX початок XX століття) джерелах натрапляємо на другу з цих форм. Як щодо інших двох? У латинській мові – матері медичної термінології – обидва терміни штучно сформовані, з двох слів кожний. *Incus*, -cudis f – з прийменника «in» та дієслова «*cudo*» («*cudere*»), тобто «кую» («бити», «кувати», «обробляти метал»), а *stapes* – з двох іменників: *statumen*, -inis n (підставка, опора) і *pes*, *pedis* m (нога). Зменшувальні форми до них не передбачені (Дворецкий, 1976). Отже, «ковадло» та «стремено».

Coc(h)lea, ae f – слимак, головоно слимак їстівний (*Helix pomatia* L.). Термін належить до зоогенних і всіма мовами перекладається саме так, як називається цей моллюск з екзоскелетом, аж надто схожим з відповідним анатомічним утворенням. Російською – улитка, польською – ślimak, німецькою die Schnecke, французькою - limaçon, [Кіцера, 2013], чеською – šnek (виразний вплив німецької мови). Чомусь лише в українську термінологію радянських часів введено термін «завитка», вочевидь тому, що за звучанням ближчий до російського «улитка». Але ж завитка чи завиток – це лише один з обертів слимака внутрішнього вуха навколо кісткового веретена (*modiolus*). Значно ліпше звучить «закрутка» від «крутити», «закручувати», а не від «вити», «завивати». Звернімося до Бориса Грінченка [Грінченко, 1909]:

Слимак,-ка, м. 1) Улитка ... 2) Монастырський служба...3) Писанка с изображением улитки.... В словнику української мови [СУМ, 1971-1980] зазначено: «Слимак,-а,ч. Безхребетна тварина роду червононогих моллюсків». І наведено приклади з сільськогосподарської літератури, фізіологічного журналу, з творів М.Коцюбинського та І Франка. Як синонім подано «равлик». У Б.Грінченка є первинний щодо зменшувальної форми, нині вже цілком забутий, «равл». Далі в СУМі читаємо: «Слимак,-чка, ч – зменш. від "слимак"». В Українській Загальній Енциклопедії (відома під назвою Коломийської) [Раковський (ред.), б.р.] зазначено: «Слимаки, равлики, червононогі м'якуни з ...скрученою шкаралупкою ...».

Рис.1. Ліворуч – слимак виноградний, праворуч – відпрепарований кістковий слимак внутрішнього вуха

У третьому томі СУМу є гасло «завитка» як позначення частини внутрішнього вуха, але з посиланням на єдине «джерело» ...шкільний підручник анатомії та фізіології 1957 р. У Б. Грінченка [Грінченко, 1909] «завитка» має два значення: 1)Завертка.1.Чуб і 2) Завитка = Покритка. В українсько-російському словнику В. Кисільова [Кисільов,1928] «улитка» перекладається як «слимак». У Е. Лукасевича [Лукасевич,1926] «cochlea»

– «слимак». Це словники, так би мовити, «передрусифікаційної ери». Отже, «слимак» і «основна закрутка слимака». А може й «равлик», як це пропонують харківські медики? [Гарюк і співавт., 2004].

Торкаючись зоогенних термінів не можемо обійти увагою «раковини» (передусім – вушні). У Б.Грінченка не наводиться ні раковина, ні мушля. У згаданому вище російсько-українському медичному словнику [Кисільов, 1928] «раковина» («concha») перекладається як «схойка». «Concha auriculae» – «вушна схойка». Вживали теж термін «вушниця», який нині розцінюють як невдалий варіант. Термін «мушля» є в СУМі [1973] з поясненням: «те саме, що черепашка». Наводяться приклади з І. Франка, Л. Первомайського, М.Коцюбинського. Саме у Михайла Коцюбинського знаходимо яскраву аналогію:

«Очі в нього горіли безсилим блиском, а вуха світились, немов рожеві мушлі» [Коцюбинський, 1955].

У Ліни Костенко [Костенко,1989] читаємо:
*«...шепотіла у мушлю вуха:
-Шу-шу-шу, ша-ша-ша...»*

В Українській Загальній Енциклопедії [Раковський, б.р.] згадується « великий морський слимак «морське вуха» з великою гарною шкаралупою» (тобто мушлею – прим. авт.).

Рис.2. Ліворуч – мушля морська, праворуч – вушна мушля

Є ще один аргумент проти «раковини» – ятрогенічна небезпечність терміна. Як свідчить понад шістдесятирічна медична практика, народний вислів «раковина», здебільшого з наголосом на другому «а», в

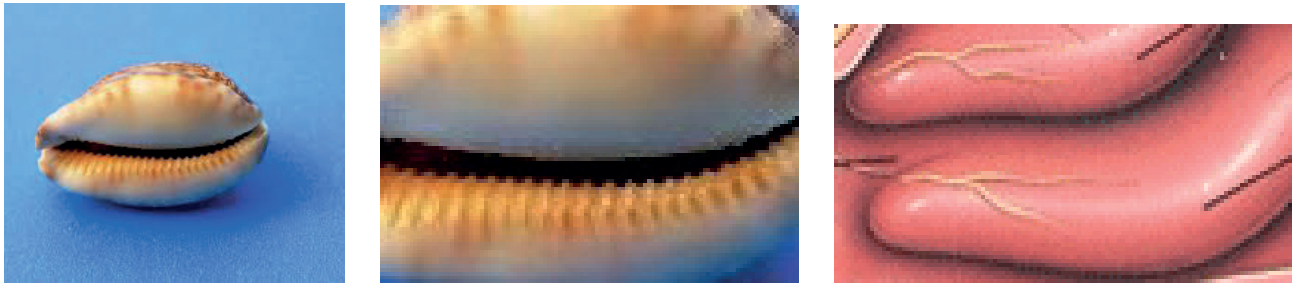

Рис. 3. Ліворуч і посередині – інший варіант мушлі (скойки), праворуч – носові мушлі

народному мовленні – це рак, чи радше ракова хвороба.

«Напала на нього раковина – розкидало рака по всьому тілу...» (З розмов пацієнтів).

Отже, вважаємо за доцільніший термін «мушля» (вушна), щодо назви «раковина», то її можна подавати як синонім.

Про те, що українська медична термінологія розвивалася і в еміграції, свідчить такий факт. Демонструючи техніку санаційної операції на середньому вусі у своїй модифікації, доктор Богдан Макаревич (США) сказав: «А тепер розкриваємо стришок». Вражає асоціативна виразність терміна, яким колега окреслив горішню, найвищу третину барабанної порожнини.

«Стрих, -а, ч» у четвертому томі Нового тлумачного словника української мови (НТСУМ) [Яременко, Сліпушко, 1999] – визначається як діалектний відповідник горища. Можна вжити і назву «горище», але від неї неможливо утворити зменшувальну форму для окреслення цієї мініатюрної структури. Терміна «аттик», який широко вживається в оториноларингологічній літературі для позначення епітимпанум, тобто маленької куполоподібної найвищої частини барабанної порожнини ні в СУМі, ні в Новому тлумачному словнику української мови немає. В словнику іншомовних слів [Мельничук (ред.), 1974] – це «стінка над карнизом або поверх, що увінчує споруду, найчастіше – триумфальну арку». Тож, чи не ближче українцеві поняття «горище», «стришок», ніж «аттик», особливо, якщо той українець не надто обізнаний з архітектурою. Отже, пропонуємо писати: «епітимпанум (син. аттик, стришок)».

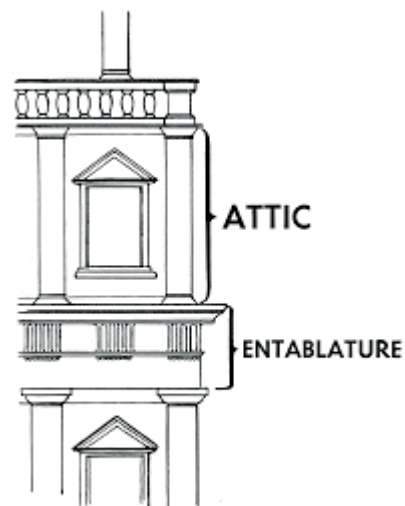
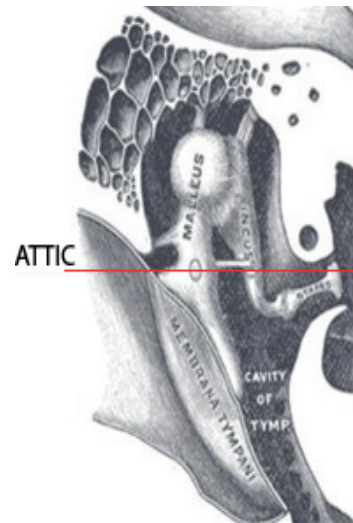

Рис. 4, Ліворуч – аттик (attic) в архітектурі – приміщення над карнизом (entablature), праворуч – аттик в анатомії вуха

Маємо певні застереження і щодо анатомічного терміна «висок» і, відповідно, «вискова кістка». В НТСУМ Т. 1 [Яременко, Сліпушко, 1999] читаємо:

- висок¹, -ска, ч. Те саме, що скроня; наводяться приклади з І.Франка та П.Мирного;
- висок², -ска, ч техн. Прилад, який складається зі шнурка та підвішеного до нього тягарця і використовується для вимірювання вертикальності положення.

А в четвертому томі того ж таки НТСУМ: *скроня, -і, ж /.* Бокова (варто було б «бічна» – прим. автора) частина черепа від вуха до лоба. 2. Волосся, що росте на цих частинах черепа. Наведено приклади з М.Коцюбинського, Г.Тютюнника, О.Гончара та ін. Російською «висок» перекладається як «отвес». То ж чи не ліпше говорити і писати – «скронева кістка», «скронева ділянка», а «висок», «висковий» тимчасово залишити як синоніми.

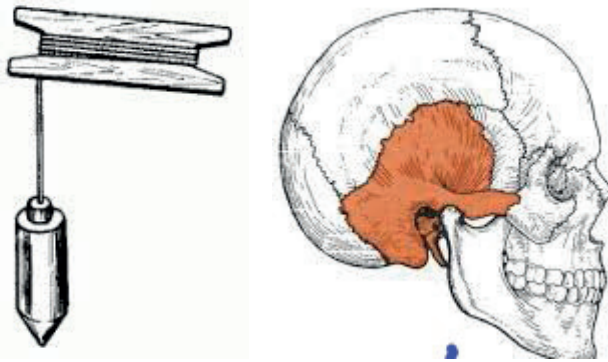

Рис. 5. Ліворуч – висок (будівельний інструмент), праворуч – скроня (скронева ділянка черепа) відповідає топографії скроневої кістки

Деякі, здавалось би, твердо закорінені терміни потребують певної корекції. Передусім, як уже говорилося, ті з них, що побудовані за предметними аналогіями (аналогове термінотворення). Зокрема, це стосується порівнянь з ситом, решетом. «Ситоподібна плитка» – *lamina cribrosa*. Тут, звичайно, аналогія обґрунтована. Але ж прикметник *ethmoideum* (ηθμοειδης) походить від старогрецького іменника ηθμος (решето, сито). Він, як і українські прикметники, «решітчаста» (кістка), «решітчастий» (лабіринт) тощо викликає у невідомої особи уявлення пласкої двовимірної конструкції з перехресних елементів (волосіння, дротиків, штабок). Припустімо, що «решітчаста» – невдала калька з російської «решетчатая». В такому разі «решетка» по-українськи – «ґрати», отже, треба було б писати й говорити «ґратчаста кістка». Знову виникає

уявлення двовимірної структури. То, може, нам, українцям, варто віднайти та впровадити оригінальне порівняння з живою природою, біоархітектонікою. Адже маємо в головному мозку ріг Амона (*cornu Ammoni*), чи морського коника (*hippocampus*). У деякого з анатомів та оперуючих оториноларингологів зрине думка: «Та ж ця делікатна об'ємна структура, що складається з тонкостінних комірок, порожнинок, дуже нагадує бджолиний стільник (щільник), англійською – *honeyscomb*, латинською – *favus*, німецькою – *die Wabe*».

Отже, доцільно впровадити термін «стільникова кістка», «стільникові комірки». На науковій конференції «Актуальні проблеми української медичної термінології» (1993) цю пропозицію схвально прийняв завідувач кафедри латинської мови й основ медичної термінології Київського державного медичного університету (нині – Національного медичного університету імені О. О. Богомольця) професор Ю. Шанін, а також співробітники кафедри анатомії цього ж університету, з якими проф. Ю. Шанін [Шанін, 1993] обговорив мою пропозицію.

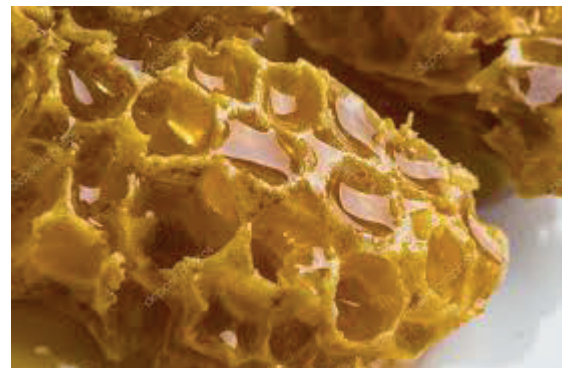

Рис.6. Ліворуч – бджолиний стільник, праворуч – решітчаста (стільникова) кістка

«Завдяки нашій зустрічі, – писав Юрій Вадимович, – ...я вперше в житті уважно роздивився оту саму гратчасту чи решітчасту кістку. І впевнився, що Ви таки маєте рацію: комірки, чарунки, стільники (щільники), але ніяк не грати, не решітка. Отже, Ваша пропозиція назвати кістку «стільник» абсолютно вмотивована візуально і структурально». Лист професора дав нам підставу використати термін «стільниковий лабіринт» у книзі «Пропедевтика оториноларингології» [Кіцера і співавт.,1993] та «Клінічна оториноларингологія» [Кіцера,2007] як синонім, а також вживати його на лекціях і повсякденному медичному мовленні. В анатомічному словнику М.А.Нетлюха [Нетлюх,1995] ми вже бачимо ці та інші запропоновані терміни.

До речі, про комірки. Де треба вживати термін «клітина», а де «комірка»? Слово «клітина» у Б.Грінченка [Грінченко, 2009] не подано. Зате є «комора», «комірка» та «комірочка». «Клітка» наводиться з перекладом «клетка» (для птаха). По-німецьки є лише один термін «die Zelle», що означає в російському перекладі і «клетку», і «ячейку» [Arnaudow,1964]. Зробімо зворотний переклад з «ячейки». В словнику знайдемо: *біол. комірка* [Ганич, Олійник,1978]. Польською «komórka» – зменшувальне від «komora» – приміщення, слово споріднене з латинським «camera» [Левінська, Старак,1998]. Латинською «cella, ae f» – комора, кімната, тюрма [Дворецкий, 1976].

Російською «клеть» – те саме, що «komora» по-польськи й «комора» українською. У Т. Шевченка [Шевченко, 1970] читаємо:

*«У нас у костяній коморі
Горить розумний той маяк...»*

*(«Дурні та горді ми люди»,
Кос-Арал.-1849), або ж*

*«Три года сумно протекли.
Багато дечого взяли
З моєї темної комори...»*

*(«Лічу в неволі дні і ночі»,
Оренбург-Петербурґ.- 1850-1858).*

Отже, і у нас (за Б. Грінченком) велике приміщення чи порожнина – «комора», а ма-

леньке приміщення чи порожнинка – «комірка» [Грінченко,1909]. Щодо дрібних порожнистих утворень (у скроневій чи решітчастій – стільниковій кістці) треба вживати термін «комірка».

Неодноразово доводиться чути і читати в ЗМІ «грудна клітина». Але «клітина» – це щось маленьке. Латинською «cellula, ae f» – комірка, мале приміщення для сторожа, келія, житло бідняка, голуб'ятня (Дворецкий,1976). В медичній термінології цей термін вживається щодо структурно-функціональної одиниці всіх живих організмів, будь-якого з протоплазматичних утворень, що утворюють живу тканину [Мед.словник Дорланда, 2007].

Рис. 7. Ліворуч – клітка, праворуч – клітина

Грудна клітка, тобто «частина тіла між шиєю і діафрагмою» [Мед.словник Дорланда, 2007] – таки «клетка». Хоча цей український термін не зовсім відповідає латинському «thorax, acis m». У словнику латинської мови [Дворецкий,1976] – це нагрудний панцир з металу або шкіри. Зрештою, термін походить з грецької мови і пишеться «θώραξ». Якщо оглянути експоновані в музеї зброї грудні панцирі, особливо «анатомічні», то з ребрами жорсткості аналогія аж надто наочна

Рис.8. Ліворуч – кістково-хрящова грудна клітка, посередині – нагрудний панцир – thorax, праворуч – нагрудний панцир зразка «анатомічна кіраса» з «ребрами» жорсткості

(рис. 8). Англійською грудна клітка «chest», що, знову ж таки, не відповідає латинському «панцир». У Великому сучасному англо-українському і українсько-англійському словнику [Загнітко, Данилюк, 2008] «chest» – скриня, шухляда. Отже, «грудна скриня». Хоча на означення кісткового риштування грудної клітки вживається ще термін «rib cage» (клітка з ребер), або «bony thorax» [Jędraszko, 1969], а французькою – «cage thoracique» [Ганшина, 1971]. Німецьким медикам грудна клітка асоціюється з кошиком, тому термін звучить «der Brustkorb» (грудний кошик) [Trachtenherz, 1968; Tutsch, 1982]. Поляки солідарні з нами, українцями, принаймні грудна клітка у них таки «клітка» – «klatka piersiowa» [Łewinska, Starak, 1998]. Це ще раз підтверджує право кожного народу уточнювати анатомічні терміни згідно з властивими цьому народові уявленнями, асоціаціями.

«Клиноподібна пазуха» (*sinus sphenoides*), чи «пазуха клиноподібної кістки» (*sinus sphenoidalis*) зовсім не має форми клина? Анатомісти описують цю пневматичну приносочову пазуху як парну, здебільшого асиметричну, порожнину у формі неправильного шестигранника. За нашими спостереженнями вона має радше полісферичну форму, наближену до шестигранника, інколи – ниркоподібну.

Отже, маємо справу з двома різними прикметниками, які походять від одного іменника σφῆνδα – sphina: якісним (*sphenoideus*, тобто клиноподібний) і відносним (*sphenoidalis* – така, яка належить до клиноподібної пазухи). Отож, кістка – *os sphenoides* (клино-

подібна кістка), а пазуха – *sinus sphenoidalis* (пазуха клиноподібної кістки).

Рис. 9. Клиноподібна кістка та її пазухи. Якщо кістка у фронтальній проекції дещо нагадує клин, то пазухи (частково збережено їхні передні стінки) аж ніяк не мають клиноподібної форми

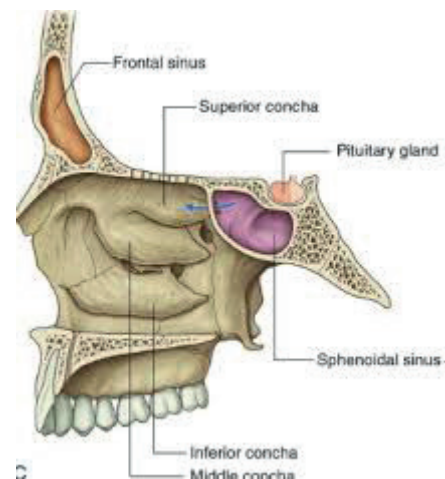

Рис. 10. На сагітальному розпилі кістка ще більше нагадує клин, проте пазуха і в цій проекції зовсім не клиноподібна за формою

Тож пропонуємо вживати термін «пазуха клиноподібної кістки». Цю цілком обґрунтовану пропозицію ми, як автори оториноларингологічних термінів, подали до другого видання «Українсько-латинсько-англійського медичного енциклопедичного словника» 2016 року видання, проте редакція її відкинула. В семимовному «Лексиконі оториноларинголога» [Кіцера і співавт., 2013] ми наводимо термін «пазуха,-и клиноподібної кістки».

Тут варто було б нагадати правила утворення в українській мові прикметників, похідних від іменників. Утворюються вони додаванням суфікса до основи слова (отримують її таким само, як і в латинській мові, тобто відкидаючи те, що змінилося в родовому відмінку, порівняно з називним). Відносні прикметники показують відношення предмета до іншого предмета, утворення, структури чи системи. Їх утворюють, додаючи до основи іменника суфікс; якщо основа закінчується на твердий приголосний, додаємо «-овий», «-ова» («казковий», «службова» тощо). Утворюючи якісні прикметники, додають здебільшого суфікс «-ний», «-на», або «-ній», «-ня» («поперечний», «поздовжня») Отже, «поперековий» (відносний до попереку, *lumbalis*) і «поперечний» (якісний прикметник, що показує розташування, положення, *transversus*). Відповідно – «поперечний відросток поперекового хребця».

«Щелепний», чи «щелеповий»? Залежно про що йдеться. «Щелеповий», якщо маємо на увазі, «належний до щелепи» (відносний прикметник), або «щелепний», якщо йдеться про якість (в зоології – наявність чи ненаявність щелепи). Саме це мають на увазі зоологи, вживаючи терміни «безщелепні», «щелепні» або «щелепнороті»

– *gnatostomata* (вищі хребетні тварини, які мають щелепи та парні кінцівки (Царик, 2013).

Неодноразово чуємо в ЗМІ і читаємо «жовчний міхур». Якщо в російській мові «жёлчный» означає і (в прямому розумінні) вмістище жовчі і (в переносному) особливості характеру людини, то в українській мові є два окремі терміни. Перший – «жовчевий» означає стосунок до жовчі (відносний прикметник), другий – «жовчний» – характер людини чи ставлення до оточення (якісний прикметник). В російсько-українському словнику [Ганич, Олійник, 1975] наводиться ще й термін «жёлчность» з перекладом «жовчність», а в другому томі НТСУМ [Яременко, Сліпушко, 1999] є пояснення цього терміна: «почуття ворожості, недоброзичливості, злоби, злість, злосливість, досада». Щодо міхура, то «жовчевий» прирівнюється до «жовчний». Якщо в словнику Кисільова [Кисільов, 1928] стосовно терміна «желчный (*felleus*)» є два переклади – «жовчевий» і «жовчний», то у М.А.Нетлюха [Нетлюх, 1995] *vesica biliaris (fellea)* перекладається однозначно «жовчевий міхур». Вважаю, що ці терміни потрібно чітко розмежовувати. І не миритися з такими покручами-кальками – «головний біль». Бо ж «головний» (якісний прикметник) українською мовою означає те, що російською «главный». А «голововий» – аж ніяк не звучить. Тому обходимося без прикметника – «біль голови». Як, зрештою, і «біль живота».

Плекати українську мову в усіх царинах науки, в тім числі – і в медичній науці – наш святий обов'язок. Праця над удосконаленням української медичної термінології – процес перманентний, як і розвиток суспільства взагалі.

Список літератури

1. Vojachec V. I., 1953 Osnovy otorinolaryngologii [Principles of otorhinolaryngology] Medhiz, Leningrad [in Russian].
2. Hanych D., Olijnyk I., 1978 Rosijs`ko-ukrainskyj slovnyk [Russian-Ukrainian Dictionary]. URE-edition, Kyjiv.
3. Hanshyna K.A., 1971 Franzuzsko-russkij slovarj [Franch-Russian Dictionary] Sov.Encyclopedia, Moscov.
4. Harjuk H.I., Pochujeva T.V., 2004 Kompjuterna tomographia v diagnostyci zapalnyh zahvoriuvanij serednioho vucha I otogennyh vnutrichocherepnyh uscladnenj [CT in the diagnostic of middle ear diseases and otogenic intracranial complications] Гапюк Г.І., «Prapor», Kharkiv.
5. Grinchenko Boris, 1909. Slovar Ukrainskoi movy. [Ukrainian Dictionary]. Kievskaya starina, Kyiv.

6. Dvorieckij I.Kh., 1976 Latinsko-russkij slovarj [Latin-Russian vocabulary]. [in Russian], Moskva.
7. Derevjanchenko N.V. Lytovska O.V., 2017 Latynska mova i medychna terminologia [Latin and medical terminology] KhNMU, Kharkiv [In Ukrainian].
8. Zahnitko A.P., Danyljuk I.H., 2008 Velykyj suchasnyj anglo-ukrainskij i ukrainsko-anglijskij slovnyk [Contemporary English-Ukrainian and Ukrainian-English vocabulary] BAO, Doneck.
9. Zaleska-Onyshkevych L.V.L. 1997. Nachi suchasni movni problem. Shtsho poza slovom [Our today's language problems. That out of word?] Zbirnyk dopovidej movnoji sekciji 16 Richnoji Konferenciji Ukrain`skoji Problematyky. New York;Lviv: 12-21 [In Ukrainian].
10. Zarickij L.A., 1967. Hovoroby vucha, horla, nosa [HNO illnesses]. Zdorovja-Kyiv [In Ukrainian].
11. Kalina V.O.. Sinuity [Sinusites] Hirurgicheskije bolezni hlotki, hortani i pishchevoda.1954 :834-836 [In Russian].
12. Kysilov V.F., 1928. Medychnyj rosijsko-ukrainskij slovnyk [Russian-Ukrainian medical vocabulary]. Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy, Odessa.
13. Kitsera A., 2013. Leksikon otorhinolaryngoloha [Lexicon of otorhinolaryngologist]. Lvivskij natsionalnyj medychnyj Universytet imeni Danyla Halytskoho, Lviv. [Ukrainian-Latin-Russian-English-Polish-French-German].
14. Kitsera A. et al., 1993. Propedevtyka otorhinolaryngologiji [Propedeutics of otorhinolaryngology]. Vilna Ukraina, Lviv [In Ukrainian].
15. Kitsera A., 2007. Klinichna otorhinolaryngologija [Clinical otorhinolaryngology]. Kvant, Lviv [In Ukrainian].
16. Kompaniejets S.M., 1938. Zapalni zakhvoriuvannia dodatkovykh porozhnyh nosa [Inflammatory diseases of paranasal sinuses]. Derzhmedvydav, Kharkiv [In Ukrainian].
17. Kostenko L., 1989. Vybrane [Elected works]. Dnipro, Kyiv [In Ukrainian].
18. Kotsiubyn`skij M., 1955. Povna zbirka tvoriv [Complete collection of works]. DVU, Kyiv [In Ukrainian].
19. Levinska S.J., Starak T.V. Polsko-ukrainskij slovnyk [Polish-Ukrainian Dictionary]. Svit, Lviv.
20. Lukasevych E., 1926. Anatomichnyj slovnyk (materialy) [Dictionary of anatomy] Naukove Tovarystvo im Shevshenka, Lviv [in Ukrainian].
21. Dorland`s Illustrated Medical Dictionary: Ukrainian-English. 2007. «Nautilus-Saunders», Lviv.
22. Melnyk P.O., Pishak V.P., Synytsia V.H., 2009. Ukrajinsko-latynska terminologija v otorynolaryngologii [Ukrainian-Latin otorhinolaryngological terminology]. Medacademija, Tshernivtsi.
23. Melnychuk O.S., 1974. Slovnyk inshomovnyh sliv [Dictionary of foreign words]. Holovna redaktsija URE AN URSR, Kyjiv, [In Ukrainian].
24. Netluch M.A., 1995. Ukrainsko-latynskij anatomichnyj slovnyk (Anatomichna nomenclatura) [Ukrainian-Latin dictionary of Anatomy (Anatomical nomenclature). Lviv] [In Ukrainian].
25. Panchuk M. G. Ukrainian book 1946 <<https://www.worthpoint.com/worthopedia/ukrainian-book-1946-1944330542>>
26. Petrukh L.I., Holovko I.M., 2012-2016. Ukrainsko - latynsko-anglijskij medychnyj encyclopedychnyj slovnyk v 4 tomakh [Ukrainian-Latin-English medical encyclopaedic dictionary is in four volumes]. VSV Medycyna, Kyjiv.
27. Rakovskij I. (red.), s.a. Ukrajinska Zahalna Encyklopedia v 3 tomakh [Ukrainian generally encyclopaedia in three volumes]. Ridna Shkola, Stanislaviv-Kolomyja [In Ukrainian].
28. Svitlychna J.I., Bazarova V.I., Zhuk L.G., 2006. Tvorennia klinichnykh terminiv za dopomohoju sufiksiv [Creation of clinical terms by means of suffixes]. Klinichna terminologija. Zoloti storinky, Kharkiv [In Ukrainian].
29. CYM, 1971-1980. Slovnyk ukrains`koi movy v 14 tomah [Dictionary of Ukrainian in 14 volumen]. Naukova Dumka, Kyjiv [In Ukrainian].
30. Tutsch D., s.a. Lexikon der Medicin [Lexikon of Medicin] 2 Auflage. Urban & Schwarzenberg. München-Wien-Baltimore [In German].
31. Tsaryk J.V., 2013. Zoologija chordovykh [Zoologie of chordates]. Lvivskij Natsionalnyj Universytet im. I. Franka, Lviv [In Ukrainian].
32. Shanin J.V. Lyst do O.O.Kitsery [Letter to A. Kitsera]. Mashynopys za osobystym pidpysom 14.06.1993 (in the personal archive of author).
33. Shevchenko T., 1970. Tvory v pjaty tomakh [Works in 5 volumen]. Dnipro, Kyjiv.
34. Jaremenko V., Slipushko O., 1999. Novyj tлумachnyj slovnyk ukrainskoi movy [New explanatory dictionary of Ukrainian]. Akonit, Kyjiv [In Ukrainian].
35. Arnaudow G., 1964. Terminologia medica polyglotta. – «Medicina i fizkultura», Sofija.
36. Jędraszko S. 1969. Słownik lekarski angielsko-polski i polsko-angielski [English-Polish and Polish-English vocabulary of medicine].-wyd.III.-PZWL.Warszawa.
37. Trachtenherz N., 1968. Słownik lekarski niemiecko-polski [German-Polish medical dictionary]. PZWL. Warszawa.